

30.9.2008

Dnro 59/61/08

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
PL 25
00023 Valtioneuvosto

Viite: Lausuntopyyntönnö 27.6.2008, OM 02:00/2007, OM2/021/2007

Asia: **Komiteanmietintö 2008:3, jatkokäsittelylupa hovioikeudessa**

Mietinnöstä pyydettyä valtakunnansyyttäjän lausuntona esitän seuraavaa:

1 Yleistä

Hovioikeusmenettelyn keventäminen on seulontamenettelyn osittaisen epäonnistumisen ja alioikeuksien kirjallisen menettelyn käyttöön oton jälkeen luonnollinen tavoite. Mietinnössä ehdotetaan tähän tarkoitukseen jatkokäsittelylupajärjestelmää, jonka soveltamisala olisi selvästi laajempi kuin muissa pohjoismaissa.

Sanottua soveltamisalan laajuutta voidaan pitää perusteltuna ja hyväksyttävänä lähtökohtana. Muutoksenhakuoikeuden rajoittaminen toisessa oikeusasteessa olisi tosin perusoikeuksien kannalta huomattavasti helpompaa ja ongelmattomampaa vain sakkorangaistukseen päätyneissä asioissa. Tällöin kuitenkin jatkokäsittelyluvan soveltamisala jäisi niin suppeaksi, että olisi tarkoituksenmukaisempaa luopua siitä kokonaan ja ainoastaan muuttaa pääkäsittelyn järjestämistä koskevia säännöksiä.

2 Vastaajan jatkokäsittelylupa

Vastaajan jatkokäsittelyluvan tarpeen osalta mietinnössä esitetty raja kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen vaikuttaa tämä lähtökohta huomioon ottaen tasapainoiselta. Kolme kuukautta on samalla mm. ankarin normaalimuotoisessa poissaolokäsittelyssä tuomittavissa oleva vankeusrangaistus.

Täydentävässä lausumassaan presidentti Mikko Könkkölä on kuitenkin perustellusti kiinnittänyt huomiota siihen, että yli kolmen kuukauden yhtenäisrangaistuksessa lupavaatimukset ylittyvät myös kaikkien niiden vähäistenkin (sakko)rikosten osalta, jotka sisältyvät yhtenäisrangaistukseen. Jatkovalmistelussa tulisi siten harkita Könkkölän esittämää hovioikeuden harkintavallan lisäämistä näissä tilanteissa, vaikka tämä monimutkaistaakin sääntelyä.

30.9.2008

Dnro 59/61/08

3 Syyttäjän jatkokäsittelylupa, pääsääntö

Virallisen syyttäjän (ja asianomistajan) kohdalla muutoksenhakuoikeuden rajoitus olisi mahdollista sitoa esitettyyn rangaistusvaatimukseen in concreto tai rangaistusasteikkoon in abstracto. Mietinnössä ei ole enemmälti pohdittu näiden vaihtoehtojen etuja ja haittoja. Ensin mainitun vaihtoehdon etuna on, että sen avulla rajoitus olisi sidottavissa periaatteessa samaan kriteeriin kaikkien asianosaisten kohdalla. Käytännössä tämä voisi tosin toimia uskottavasti asianomistajan kohdalla vain silloin, kun asianomistajalla on asianajaja tai muu lakimies edustajanaan. Myöskään syyttäjätöiminnassa ei nykyään säännönmukaisesti käytetä syyttäjän seuraamuskannanotossa näin yksilöityä rangaistusvaatimusta.

Näin ollen rangaistusasteikkoon in abstracto sidottu muutoksenhakurajoitus olisi käytännössä helpommin toteutettavissa. Mietinnössä esitetty raja on kuitenkin kriminaalipoliittisesti selvästi ongelmallinen. Jos säännös kirjoitetaan niin, että jatkokäsittelylupaa ei vaadita enimmäisrangaistuksen *ylittäessä* kaksi vuotta, tarkoittaa tämä sitä, että kaikki perustekomuotoiset rikokset jäisivät jatkokäsittelyluvan piiriin.

Mietinnöstäkin ilmenee selkeästi, että syyttäjän valitukset ovat niin harvinaisia (1-2 % alioikeuksien juttukannasta), ettei niillä ole hovioikeuksien työtaakkaan juurikaan merkitystä. Kysymys on siis lähinnä periaatteellisesta tasa-arvosta.

Tämä tasa-arvo ei voi edellyttää, että syyttäjällä olisi rajoittamaton muutoksenhakuoikeus *ainoastaan törkeän tekemuodon täyttävistä rikoksista*. Jatkokäsittelylupaa edellyttäisivät mm. kaikki perustekomuodon talousrikokset kuten veropetos, velallisen epärehellisyys, velallisen petos, kirjanpitorikos, rahanpesu, yritysvakoilu, teollisoikeusrikos, sisäpiiritiedon väärinkäyttö, kurssin vääristäminen ja arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos.

Samoin jatkokäsittelyluvan alaisuuteen kuuluisivat mm. sellaiset yhteiskunnallisesti merkittävät ja oikeudellisesti vaativat rikokset kuin lahjuksen antaminen ja ottaminen, julkinen kehottaminen rikokseen, järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, lahjominen ja lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa, luottamusaseman väärinkäyttö, virka-aseman väärinkäyttäminen, kiskonnantapainen työsyryntä ja ympäristön turmeleminen.

Nämä luettelot osoittavat, että mietinnössä esitetty raja on rikosvastuun toteuttamisen kannalta liian tiukka eikä täytä asianosaisten periaatteellista tasa-arvoa, vaan asettaa syyttäjän ja asianomistajan selvästi vastaajaa huonompaan asemaan. Tätä epäsuhdetta vielä pahentaa se edellä mainittu seikka, että yhtenäisrangaistuksessa vastaaja ei tosiasiallisesti tarvitse jatkokäsittelylupaa edes sakkorikoksista. Samanlaisesti syyttäjä voisi valittaa ilman jatkokäsittelylupaa vain rikoksista, joissa vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta ja tosiasialli-

30.9.2008

Dnro 59/61/08

nen rangaistus mitataan usein vuosissa.

Tämän vuoksi ehdotettua säännöstä *tulee muuttaa siten, että jatkokäsittelyluvan edellytykseksi asetetaan, ettei enimmäisrangaistus ylitä vuotta ja kuutta kuukautta*. Riittävä vasta-argumentti tälle vaihtoehdolle ei ole se mietinnön perusteluissa esitetty seikka, että nimenomaisesti juuri tämän enimmäisrangaistuksen omaavia rikoksia on vähän. Rikoslaisissa on lukuisia rangaistussäännöksiä, joiden rangaistusasteikko on tätä alempi.

Sanottua muutostarvetta ei myöskään poista se, että järjestelmään sisältyy tiettyjä turvatakuita: Kynnys luvan myöntämiselle on tarkoitettu matalaksi (epäily tuomion oikeellisuudesta riittää) ja luvan myöntämättä jättäminen edellyttää yksimielisyyttä. Vaikka siis syyttäjän pitäisi saada jatkokäsittelylupa myös jutun laadun sitä edellyttäessä, käytännössä mikään järjestelmä ei toimi näin optimaalisesti. Esimerkiksi sotkuisen ja monimutkaisen talousrikosasian käsittely hovioikeudessa vaatii paljon resursseja ja lupaedellytysten aito harkitseminenkin voi edellyttää laajaan esitutkinta-aineistoon perehtymistä, mutta luvan myöntämättä jättäminen on tehtävissä ilman perusteluja.

4 Syyttäjän jatkokäsittelylupa, yhteisösakko ja menettämisseuraamus

Mietinnön sivulla 122 lausutusta ilmenee ajatus, että syyttäjä tarvitsisi aina jatkokäsittelyluvan oikeushenkilön rangaistusvastuussa. Menettämisseuraamuksessa syyttäjä tarvitsisi jatkokäsittelyluvan menettämisseuraamuksen määrästä riippumatta, ellei perusteena oleva rikos ylitä jatkokäsittelylupakynnystä.

Tältä osin esitys on epäonnistunut. Edellä on jo todettu, että syyttäjien valitukset ovat niin harvinaisia, etteivät ne ruuhkauta hovioikeuksia, vaan kysymys on asianosaisten tasa-arvosta. Tästä yhdenmukaisuudesta ehdotetaan poikettavaksi niin selkeästi, että mietinnössäkkin todetaan ehdotusta voitavan pitää epäjohdonmukaisena. Perusteluksi tälle esitetään kuitenkin vain olevan epätodennäköistä, että erityissäännöksen puuttuminen (siis se, ettei sovelleta samaa 10.000 euron rajaa kuin vastaajan osalta) johtaisi siihen, että virheellisiä tuomioita jäisi pysyväksi.

Tämä on täysin sisällyksetön argumentti. Päinvastoin on syytä korostaa, että oikeushenkilön rangaistusvastuu on suhteellisen uusi instrumentti, josta on toistaiseksi varsin vähän oikeuskäytäntöä. Oikeustieteessä on toistuvasti arvosteltu lainkäyttäjien yhteisösakon suppeasta soveltamisalasta. Rikoshyödyn menetetyksi tuomitseminen menettämisseuraamuksin on puolestaan katsottu yhä tärkeämmäksi preventiiviseksi keinoksi rikostorjunnassa. *Näin ollen yhteisösakon ja menettämisseuraamuksen kohdalla on akuutti tarve hovioikeustason oikeuskäytännöstä eikä näissä vaatimuksissa ole minkäänlaista syytä rajoittaa yksipuolisesti virallisen syyttäjän valitusoikeutta*. Lakiehdotusta on ehdottomasti muutettava jatkovalmistelussa tältä osin.

30.9.2008

Dnro 59/61/08

5 Juttutyyppejä koskevat poikkeukset

Ehdotetun OK 25a 9 §:n luettelo jatkokäsittelyluvan ulkopuolelle jätettävistä asiatyypeistä on *liian laaja ainakin siltä osin kuin se koskee soti-lasoikeudenkäyntiasioita*. Näiden asioiden vähäinen määrä ei ole riittävä peruste periaatteellisen eron tekemiseen muihin rikosasioihin nähden.

6 Pääkäsittelyä koskevien säännösten muuttaminen

Mietinnössä esitetyin tavoin lainmuutoksella olisi syytä lisätä hovioikeuden harkintavaltaa ns. todistelun uskottavuusarvioinnissa sekä asianosaisten vaikutusmahdollisuuksia pääkäsittelyvelvoitteen keventämisessä.

Käytännössä on tosin syytä suhtautua jonkin verran mietinnössä esitettyä varovaisemmin siihen, kuinka laajasti vastaajat ovat halukkaita luopumaan pääkäsittelystä. Nykytilanteessa esiintyy menettelyä, jossa vastaaja ei vähäisessä ja selvässä asiassa nimenomaisesti vaadi pääkäsittelyä, mutta riitauttaa todistelun uskottavuuden niin korostetusti, että pääkäsittely on lähes pakko järjestää.

Pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta hovioikeudessa ei ylipäätään lie-ne mahdollista säännellä niin, että se olisi sidottu objektiivisesti ja riidat-tomasti todettavissa oleviin seikkoihin. Kriteerit ovat väistämättä aina osin arvostuksenvaraisia. Järkevä hovioikeusprosessi kuitenkin edellyt-tää hovioikeudelle jätettyä harkintavaltaa.

Ihmis- ja perusoikeusnäkökulmasta on myös ylipäätään vaikea täsmen-tää niitä enimmäisrajoja (EIS:n nojalla johdettavia ja kansallisia), joiden puitteissa saadaan rajoittaa vastaajan oikeutta suulliseen oikeuden-käyntiin ja perusteltuun tuomioon muutoksenhakuasteessa. Vähäiseksi katsottavan rikoksen käsite on tulkinnanvarainen.

Kansallisen lainsäädännön sisältö on joka tapauksessa yksi merkittävä kriteeri oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kokonaisarvostelussa myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa. Ehdotettuja muutoksia pääkäsittelyn järjestämiseen voidaan pitää tältäkin kannalta perusteltu-na osana jatkokäsittelylupajärjestelmään.

Perustelujen lausuma sivuilla 86-87 vaikuttaa tosin edellä todettuun ta-voitteeseen verrattuna liian rajoittavalta. Tyyppitapauksessa kysymys ei ole siitä, että valittaja ei esittäisi lainkaan perusteluja näytön uskotta-vuutta koskevan arvioinnin horjuttamiseksi. Sen sijaan valituksen pe-rustelut voivat usein olla niin subjektiivisia ja yksipuolisia, ettei niitä voi-da tuomioistuimen objektiivisessa tarkastelussa ottaa huomioon.

Syyttäjälle ehdotettu mahdollisuus jäädä tietyissä tapauksissa pois ho-vioikeuden pääkäsittelyssä voi lisätä syyttäjän toiminnan tehokkuutta. Näiden tilanteiden arvioinnissa tulisi kuitenkin noudattaa varovaisuutta.

VALTAKUNNANSYTTÄJÄNVIRASTO

Lausunto

30.9.2008

Dnro 59/61/08

7 Ennakkopäätöskysymys ja -valitus

Syyttäjälaitoksen kannalta ei ole lausuttavaa ehdotuksesta näiltä osin. Lainsäädäntöjohtaja Asko Välimaan eriävässä mielipiteessä ennakkopäätöskysymyksen osalta esittämiin seikkoihin olisi syytä palata jatkovalmistelussa. On syytä olettaa, että näiden molempien menettelyjen käyttöala tulisi olemaan hyvin suppea. Soveltamisalaa rajoittaa jo vaatimus osapuolten suostumuksesta ja ennakkopäätösvalituksen osalta lisäksi se, että korkeimman oikeuden jättäessä valitusluvan myöntämättä asianosaiset menettävät mahdollisuuden hovioikeusprosessiin. Suppea soveltamisala ei kuitenkaan sinänsä ole argumentti säännösmuutosta vastaan.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä

Jorma Kalske

Valtionsyyttäjä

Pekka Koponen